

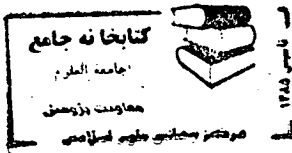


مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی



عنوان:

حکومت از دیدگاه امام علی (ع)

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین احمدی اصفهانی

استاد مشاور:

حجة الاسلام و المسلمین محمد جواد نوروزی

دانش پژوه:

خادم علی قاسمی

سال ۱۳۸۳

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۱۳۱۹

تاریخ ثبت:

سوره الفاتحه

اهدا:

اهدا به پیشگاه عزیزترین محبوب خدا و پاکترین نفس
ناطقه و برترین بانوی عالم هستی انسان کامل، صاحب نفس
مطمئن، کوثر جود و وجود جگر کوشه رسول خدا، همسر با
وفای علی مرتضی، حامی ولایت، ام الائمه فاطمه
زهرا(س) و اهداء به پیشگاه منجی و مصلح بشریت امام
زمان(عج) و اجداد و نیاکان پاکش بر روح بلند قائد فقید
انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی(ره) و بر همه
پیشگامان نهضت جهانی اسلام.

تشکر و قدردانی:

بدون شک با پیروزی انقلاب شکوهمند جمهوری اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی (قدس سره) بستر مناسب جهت فراگیری معارف اهل بیت (ع) فراگردید اگر این تحول عظیم رخ نمی داد امروزه از دانشجویان و دانش پژوهان علوم اسلامی خبری نبود و هم چنین زمینه چیدن خوشه دانش و ادب از محضر اساتید بزرگوار برای ما فراهم نمی گردید بدین خاطر قبل از هر چیز لازم است از زمینه سازان و مروجان و دانش گستران تقدیر به عمل آورم.

امروزه حوزه علمیه قم از جایگاه بلند بر خوردار است از این رو شایسته است که اعتراف کنم که تمام اندوخته های ناچیز خود را مدیون حوزه علمیه قم می دانم در خصوص تدوین و تکمیل این پژوهش که همواره از راهنمایی استاد فرزانه حجة السلام و المسلمین احمدی اصفهانی و استاد مشاور حضرت حجة السلام و المسلمین دکتر جواد نوروزی بهره جسته ام کمال سپاس و قدردانی و امتنان را دارم:



چکیده مطالب:

این پایان نامه مشتمل است بر پنج فصل و یک مقدمه، در مقدمه بعد از قدردانی در چارچوب تحقیق - حکومت‌ها مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و حکومت مورد نظر معرفی می‌گردد، در انتخاب موضوع به بررسی مسائل سیاسی و اجتماعی جامعه اسلامی پرداخته شده است آن وقت به سابقه پژوهش، پرسش اصلی و فرعی، فرضیه‌ها، و مفاهیم حکومت در نهج البلاغه که همان مدیریت هدایت و... مورد پژوهش قرار می‌گیرد.

در فصل اول: ابتدا به مفهوم حکومت که همان مجموعه از سازمان اجتماعی به منظور روابط صحیح اجتماعی و اجرای قوانین و تأمین مصالح عمومی پرداخته می‌شود، و از دولت تعریف صورت می‌گردد، در آخر هم ارکان حکومت که عدالت، وحدت، امنیت و... از دیدگاه امام علی (ع) مورد پژوهش و تحقیق قرار می‌گیرد.

در فصل دوم: از ضرورت حکومت از منظر علی (ع) بحث صورت می‌گیرد که ایشان فرمودند: مردم به زمامداری نیازمندند - خواه نیکوکار باشد یا بدکار، تا مؤمنان در سایه حکومت اش بکار خویش مشغول و کافران هم بهره‌مند شود و سابقه حکومت‌ها از نظر تاریخی مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌گیرد.

در فصل سوم: اهداف و عوامل پایداری حکومت که همان جمع آوری مالیات اصلاح جامعه اندیشه اقامه عدل باشد پرداخته شده و از عوامل پایداری وحدت ملی اطاعت و پیروی از رهبری... مورد توجه و پژوهش قرار می‌گیرد.

در فصل چهارم: به ویژگی حکومت اسلامی و تعریف حکومت دینی و حقوق متقابل مردم و حکومت که همان - آگاهی عمومی - تعهد و تقوای مدیریت باشد پرداخته شده و



از نظر دینی حکومت یک وظیفه تلقی می‌شود و حقوق متقابل مردم و حکومت از نظر قرآن و نهج البلاغه معرفی گردیده و برای اثبات این مطلب از دیدگاه دانشمندان اسلامی استفاده صورت گرفته است.

در فصل پنجم: راهای مشروعیت حکومت مورد تحقیق قرار گرفته و مبنای سنتی مورد نقد قرار گرفته و دانشمندان اسلامی پذیرفته است که مشروعیت و سیادت دینی به امضای شارع بستگی دارد و مسلمانان در اینکه خداوند منبع نهائی و ذاتی مشروعیت سیاسی است اختلافی ندارد.

در آخر هم جمع بندی مختصر صورت گرفته است.



فهرست مطالب

- اهدا:.....
- تشکر و قدردانی:.....
- چکیده مطالب:.....
- ۱ چار چوب تحقیق.....
- ۳ علت انتخاب موضوع:.....
- ۳ سابقه پژوهش:.....
- ۴ پرسش اصلی و پرسش فرعی:.....
- ۵ فرضیه‌های تحقیق:.....
- ۵ مفاهیم:.....
- ۹ روش پژوهش:.....
- ۹ سازماندهی پژوهش:.....

فصل اول: مفهوم حکومت

- ۱۳ مفهوم حکومت از دیدگاه امام علی (ع).....
- ۱۸ تعریف دولت:.....
- ۱۹ تعریف سیاسی:.....
- ۲۰ عناصر بنیادی دولت:.....
- ۲۶ تعریف حکومت:.....



- ارکان حکومت: ۲۷
- ۱ - قوه مقننه: ۲۷
- ۲ - قوه مجریه: ۲۷
- ۳ - قوه قضائیه: ۲۸
- ارکان حکومت از دیدگاه امام علی (ع): ۲۹
- ۱ - عدالت از دیدگاه امام علی (ع) در حکومت: ۳۰
- ۲ - وحدت ملی در حکومت از دیدگاه امام علی (ع) ۳۳
- ۳ - حکومت و امنیت از دیدگاه امام علی (ع) ۳۴
- ۴ - مدارا و مهربانی با ملت ۳۷
- ۵ - ارزیابی نیرو و ملت ۳۹
- ۶ - آئین رایزنی ۳۹
- ۷ - برخورداری از توان توده مردم ۴۰
- ۸ - در کار داشتن پاداش و کیفر ۴۱
- ۹ - آزادی اجتماعی و رایزنی با دانشمندان ۴۲
- ۱۰ - لابه‌های گوناگون ملت ۴۲
- ۱۱ - بهم پیوستگی کارهای ملت و اهمیت اقتصادی در حیات ملی: ۴۲
- ۱۲ - توجه به حال درماندگان: ۴۳
- ۱۳ - زمامدار باید با مردم و جزء مردم باشد: ۴۴
- ۱۴ - آسیب نور چشمی‌ها: ۴۵
- ۱۵ - پرهیز از ریختن خون ناحق ۴۶
- تفاوت حکومت و دولت: ۴۶



فصل دوم: ضرورت حکومت

- ضرورت به حکومت ۵۱
- ۱- حکومت برای ایجاد امنیت: ۵۱
- ۲- حکومت جهت مسایل اقتصادی: ۵۲
- ۳- حکومت بخاطر امور فرهنگی: ۵۳
- ۴- حکومت برای اجرائی قانون: ۵۴
- ۵- حکومت به خاطر دفاع: ۵۵
- ضرورت حکومت از نظر علی علیه السلام: ۵۷
- سابقه تاریخی حکومت های معاصر: ۶۳
- الف - پادشاهی ۶۳
- ۱ - پادشاهی موروثی: ۶۳
- ۲ - پادشاهی انتخابی: ۶۴
- ۳ - پادشاه استبدادی: ۶۴
- ۴ - پادشاه محدود: ۶۴
- ب - اریستوگراسی: ۶۶
- ج - دیکتاتوری: ۷۰
- دیکتاتوی چیست؟ ۷۰
- ۱ - ویژگی های دیکتاتوری جدید: ۷۱
- توانایی های دیکتاتوری: ۷۲
- عیب های دیکتاتوری: ۷۳
- د - فاشیسم: ۷۴
- ه - حکومت پارلمانی و ریاستی: ۷۶



۷۶	و- دموکراسی:
۷۶	۱- معنی دموکراسی:
۷۷	۳- شایستگیهای دموکراسی:
۷۹	ناشایستگی های دموکراسی:
۸۰	موفقیت و عدم موفقیت دموکراسی
۸۴	بنیادهای دموکراسی:
۸۴	الف - نسبی گرایی:
۸۴	ب - مشروعیت مردمی:
۸۵	ج- برابری:
۸۵	د- آزادی:
۸۶	ز - حکومت اسلامی
۸۶	ارزیابی حکومت اسلامی و حکومت دموکراسی
۹۲	اسلام و دموکراسی:
۹۵	تفاوت دموکراسی با حکومت اسلامی:

فصل سوم: اهداف و وظایف حکومت

۹۸	اهداف و وظایف حکومت:
۱۰۰	اهداف حکومت از دیدگاه امام علی (ع)
۱۰۴	طبیعت حاکمیت:
۱۰۵	حاکمیت داخلی و حاکمیت خارجی:
۱۰۶	ویژگیهای حاکمیت:
۱۰۶	۱- مطلق بودن حاکمیت
۱۰۷	۲- فراگیری و جامعیت:



- ۳- دائمی بودن: ۱۰۷
- ۴- جدائی ناپذیری: ۱۰۸
- ۵- انحصاری بودن: ۱۰۸
- ۶- تقسیم ناپذیری: ۱۰۸
- عوامل پایداری و سقوط حکومت‌ها از دیدگاه امام علی (ع) ۱۰۹
- عوامل شکست حکومت‌ها از دیدگاه امام علی (ع) ۱۱۸
- ۱- اختلاف و تفرقه: ۱۱۸
- ۲- نفاق: ۱۲۰
- ۳- عدم پیروی از رهبر ۱۲۱
- ۴- بی‌عدالتی ۱۲۱

فصل چهارم: ویژگی صفات حاکمان دینی

- ۱- ویژگی و صفات حاکمان دینی از دیدگاه امام علی (ع) ۱۲۴
- ۲- ویژگی‌های حکومت اسلامی از دید امام علی (ع) ۱۳۴
- تعریفی از حکومت دینی: ۱۳۸
- قلمرو مرجعیت دین: ۱۴۰
- منکران حکومت دینی: ۱۴۱
- نقد دیدگاه‌های جدایی دین از سیاست: ۱۴۳
- اسلام و حکومت: ۱۴۵
- پاسخ استدلال منکرین حکومت دینی: ۱۴۸
- الهی بودن حکومت پیامبر ۹: ۱۵۱
- حقوق متقابل مردم و حکومت: ۱۵۴



فصل پنجم: مشروعیت حکومت

۱۶۰	نظریه پدر سالاری و مادر سالاری:
۱۶۰	۱- پدر سالاری
۱۶۱	نقد نظریه پدر مادر:
۱۶۲	نظریه مادر سالاری:
۱۶۳	نقد نظریه مادر سالاری:
۱۶۳	۲- نظریه زور:
۱۶۵	اما مشروعیت از دیدگاه اسلام:
۱۶۶	مبنای اول: مشروعیت الهی بلاواسطه:
۱۶۷	مبنای دوم: مشروعیت الهی و مقبولیت مردمی:
۱۷۵	مشروعیت حکومت از دیدگاه امام علی (ع):
۱۷۹	مقبولیت و حکومتها از دیدگاه امام علی (ع):
۱۸۳	جمع بندی:
۱۸۶	فهرست منابع:



چهار چوب تحقیق

نگاهی به ساختار حکومت در گذر تاریخ و در جهان معاصر نشانگر آن است که حکومت به شکل های گوناگونی تجلی یافته است. اندیشه وران سیاسی نیز با تأمل و مطالعه حکومت در جوامع از یونان باستان تا کنون طبقه بندی های متعددی درباره حکومت عرضه کرده اند تلاش اندیشمندان در مطالعه حکومت از آن رو است که با شناخت نظام های سیاسی. مدل ایده آل و مطلوب را برای جامعه خود پیشنهاد کند لذا در تبیین و توصیف انواع حکومت ها بوده است که در نظام سیاسی حاکم بر جهان گذشته است هدف ما از این نوشتار مطالعه و بررسی نهج البلاغه و حکومت پنج ساله امام علی علیه السلام است تا مورد ارزیابی قرار گرفته و بعنوان حکومت ایده آل معرفی گردد با تأمل در قرآن و رهنمودهای پیامبر صلی الله علیه و آله در می یابیم که در زمان حیات پیامبر (ص) دو نوع سلطه یکی دینی و دیگری دنیوی نبوده است بلکه یک سلطه و اقتدار دینی و دنیوی بوده است. که در اختیار شخص پیامبر (ص) قرار داشته است.

و او مرجع دینی و دنیوی مسلمانان بوده است ایشان بلافاصله پس از هجرت در مدینه حکومت تشکیل دادند در حالی که یاران و پیروان آن حضرت درباره بسیاری از مسائل و مشکلات فردی و اجتماعی از آن حضرت سوال می کرد هیچ گاه از اصل لزوم حکومت سوال نکردند این امر بیانگر این است که مساله حکومت به قدری واضح و بدیهی بوده که نیاز به سوال نداشت است پس از رحلت پیامبر (ص) نیز هیچ کس در ضروری بودن حکومت شک نداشت.

آن چه مورد اختلاف و بحث مسلمانان بود این مساله بود که چه کسی حکومت کند.



گفتنی است که احکام اسلام ویژه عصر و دوران خاص نیست نه احکام اسلام اختصاص به عصر پیامبر دارد و نه نیاز به حکومت اختصاص به دوران خاص دارد از این رو باید احکام اسلام تا قیامت اجرا شود.

به نیاز اجتماعی مردم و جوامع به حکومت نیز باید پاسخ مقتضی داده شود بنابراین حکومت از اموری نیست که زوال و سستی در آن راه بیابد زیرا پاسخی است به نیاز جامعه در جهت برقراری امنیت و حاکمیت قسط، عدالت و ارزش‌های الهی و انسانی که نباید از آن غفلت کرد با وجود دلیل عقلی و قطعی مبنی بر ضرورت حکومت نیاز به دلایل نقلی نیست از این رو آنچه از قرآن و سنت نقل می‌کنم در حقیقت مویداتی برای دلیل عقلی قطعی می‌باشد آیاتی که در زمینه ضرورت حکومت ذکر می‌شود بیانگر آن است که کس که متصدی در جامعه می‌شود باید دارای ویژگی‌ها و صفات خاص باشد هم چون امانت داری عدالت و تقوا آگاهی به قوانین الهی و مصالح و مفاسد و بصرت در مورد اوضاع و احوال زمان.

﴿قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾^(۱)

یوسف گفت: مرا سرپرست گنجینه‌هایی سرزمین مصر قرار ده که نگهدارینده آگاهم یا به گفته مولی علی (ع):

«لابد للناس من امیر برّ اوفاجر^(۲) وال ظلوم عشوم خیر من فتنه تدوم^(۳)».

زاممدار ظالم و ستمگر بهتر است از فتنه و هرج و مرج که پیوسته در جامعه وجود داشته است امام علی (ع) حکومت را یک امر لازم و ضروری می‌داند و سوالات فراوان دارد در نامه به مالک اشتر نخعی ضرورت وجود حکومت اوصاف والی و قوانین مدون

۱ - یوسف، آیه ۵۵.

۲ - شهیدی دکتر جعفر ترجمه نهج البلاغه، خطبه ۴۰، ص ۳۹.

۳ - شرح غررالحکم، ج ۶، ص ۲۳۶.



یک جامعه اسلامی و حکومت اسلامی را تشریح کرد که می توان ادعا کرد که قانون است برای کل جامعه بشری و عمل به آن نجات بشر از تمام بدبختی ها و درنده خوئی و ظلم و تعدی و تجاوز به عدالتی در عوض سعادت دنیا و آخرت.

علت انتخاب موضوع:

بی تردید در زمینه مباحث اسلامی ابعاد گوناگون را می توان جهت پژوهش برگزید اما مسائل سیاسی اجتماعی در این زمینه از آن رو از اهمیت برخوردار است که کمتر در جامعه اسلامی مورد کاوش قرار گرفته است.

از این رو علت اساسی انتخاب موضوع این نوشتار. عبارتند از:

- ۱- آشنایی با حکومت به عنوان یکی از مسایل مهم اندیشه سیاسی اسلام...
- ۲- بررسی موضوع از منظر امام علی علیه السلام که خود علاوه بر آن که در زمینه نظری به این امر اشاره فرموده اند در عرصه عملی نیز عهده دار آن بوده است.
- ۳- تحلیل و بررسی تئوری های مطرح شده در باب حکومت و شرایط حکومت و حاکم و اهداف و وظایف حکومت ما را بر آن داشت تا الگویی را مطرح نمایم که بتواند پاسخ گویی جامعه باشد و عدالت اجتماعی در آن مطرح باشد و این امر در سنایه دستورات امام علی علیه السلام به فرماندهان اش میسر است به ویژه که آن حضرت در پنج سال حکومت خویش عملاً آن را پیاده کرده است لذا، حکومت، ضرورت، اهداف، و وظایف حکومت از دیدگاه امام علی علیه السلام، را مورد ارزیابی قرار خواهم داد.

سابقه پژوهش:

راجع به موضوع مورد پژوهش و موضوعات دیگر راجع به مولی علی (ع) پژوهش های فراوان صورت گرفته است از جمله می توان به الغدیر و شرح نهج البلاغه و هم چنین علی



بن ابی طالب و علی صدای عدالت انسانی از جرح زیدان. و صدها کتاب دیگر که هر کدام کار گران سنگی است اشاره کرد اما راجع به شخصیت استثنایی مولی علی علیه السلام و روش حکومتی پنج ساله آن حضرت و فراز و نشیب شان که نماد یک دور تاریخ بشر است کم کار شده است و ما اگر بتوانیم کتاب گران سنگ نهج البلاغه را آن جور که است در دنیا معرفی کنیم تا مسیر عملی حداقل و دنیا اسلام گردد دیگر ما شاهد بی عدالتی و ظلم و بدبختی و فلاکت در جامعه اسلامی نیستیم.

در عوض عدالت و خوش بختی را به جامعه اسلامی خود به ارمغان آورده ایم. به امید آن روز که علی (ع) و نهج البلاغه و سیره عملی پنج سال حکومت علی (ع) بر مردم شناخته شود و دیگر از ظلم و تجاوز خبر نباشد و مردم به آرامش و سعادت زندگی کنند.

پرسش اصلی و پرسش فرعی:

موضوع مورد پژوهش را می توان از ابعاد مختلف مورد تحلیل و بررسی قرار داد اما آنچه را که در این نوشتار می توان به عنوان محور مباحث در نظر گرفت پاسخ به این پرسش اساسی است که جایگاه حکومت در نزد امام علی علیه السلام چیست؟
به تعبیر دیگر امام علی علیه السلام راجع به حکومت چه دیدگاهی دارد؟ در راستای پاسخ به پرسش اصلی فوق پرسش های فرعی به طور ذیل مطرح است.

۱- حکومت چیست؟

۲- از منظر امام علی علیه السلام چه ضرورتی ایجاب می کند که جامعه حکومت داشته باشد؟

۳- اهداف و وظایف حکومت از منظر امام علی علیه السلام کدام است؟

۴- در باره دین و حکومت چه برداشت های وجود دارد و نقد آن با توجه

به دیدگاه امام علی علیه السلام چیست؟

۵- ویژگی حاکم و حکومت از منظر امام علی علیه السلام کدام اند؟

۶- مبنای مشروعیت حاکم و حکومت از منظر امام علی علیه السلام چیست؟



فرضیه‌های تحقیق:

فرضیه اصلی پژوهش که در جهت پاسخ به پرسش فوق مطرح می‌گردد آن است که حکومت در نزد امام علی علیه السلام امر ضروری بوده و مشروعیت آن برگرفته از خواست خداوند است فرضیه‌های فرعی نوشتار عبارتند از:

۱- حکومت در جامعه از منظر امام علی علیه السلام امری ضروری است.

۲- مهم‌ترین اهداف و وظایف حکومت عبارتند از وحدت، اطاعت، پیروی از رهبری جامعه، ادای امانت، وفای به عهد، و پیمان که با رهبری بسته‌اند، اصلاح و آبادانی جامعه، جمع‌آوری مالیات و جراح، تشکیل ارتش نیرومند به فنون رزمی مطابق نیاز روز جامعه و دفاع از کیان کشور، اندیشه اقامه عدل یعنی عدالت اجتماعی در کشور.

۳- ویژگی‌های حاکم از منظر امام علی علیه السلام عبارتند از آگاهی، تقوا، مدیریت، بینش سیاسی، قاطعیت، سابقه درخشان، و....

۴- مبنای مشروعیت حکومت و حاکم خواست و اراده الهی است بیعت و شورای در مشروعیت حکومت نقشی ندارد از دیگر سوی این نوشتار بر این پیش فرض استوار است اسلام از اساس با سیاست و حکومت به هم آمیخته است و سکولاریزم در آن جایگاهی ندارد.

مفاهیم:

با توجه به اصل موضوع و همچنین سوال اصلی و فرضیه پژوهش مفاهیم اساسی آن به شرح زیر می‌باشد:

حکومت از دیدگاه امام علی (ع): این مفهوم از دو بخش ترکیب یافته یکی حکومت: واژه حکومت را نیز مانند سایر واژه‌های سیاسی هر دانشمند.



صاحب فکر و پیروی اندیشه‌ای طبق برداشت و خط فکری خویش تعریف نموده است از این رو تعریف حکومت قابل خدشه است.

لذا است که ژان ژاک در قرارداد اجتماعی: حکومت را این گونه تعریف نموده است حکومت واسطه‌ای است بین رعایا و هیئت حاکمه که آنها را بهم دیگر مربوط می‌سازد و حفظ قانون و حفظ آزاد سیاسی و مدنی را به عهده می‌گردد^(۱) و همچنین دکتر جعفری بوشهری چنین تعریف می‌کند.

حکومت بر گروهی از افراد اطلاق می‌شود که دارایی حکومت باشند و در قلمرو معین برای تامین منافع و مصالح مشترک تلاش کند^(۲). اما هرگاه مفهوم حکومت را با پیوند اسلامی به کار ببریم منظور از آن تلاش جمعی برای پیش برد اهداف اسلامی خواهد بود دکتر کلیم صدیق می‌گوید:

حکومت اسلامی به آن بخش از امت اطلاق می‌شود که امکانات و منابع معنوی فکری و مدنی و انسانی خود را در جهت تاسیس حکومت اسلامی بسیج می‌نمایند^(۳) لازم به یادآوری است که حکومت جز لا ینفک زندگی اجتماعی و سیاسی جامعه بشر است از حکومت‌ها یونان باستان گرفته تا کنون.

سیستم‌های حکومتی همان گونه که در شیوه حکومتی با هم تفاوت دارند تاثرشان روی اندیشه، اخلاق و روابط اجتماعی مردم متفاوت است در هر کشور همان طرز فکر و راه و روش زندگی فردی اجتماعی و سیاسی مسئولین و ادراه کنندگان دولت در پیشرفت مردم تاثر می‌بخشد و لذا خط مش و خوی و خواص زمامداران بیشترین نقش را در سوق دادن

۱ - ژان ژاک: قرارداد اجتماعی روس، ص ۶۹. ۲ - حقوق اساسی از دکتر جعفر بوشهری، ص ۱۰۸.

۳ - نهضت‌های اسلامی انقلاب اسلامی ایران ترجمه‌های خسرو شاهی، ص ۱۰۷.



جامعه به سوی هدایت یا گمراهی اصلاح و فساد دارد.

۲- حکومت اسلامی: یا نظام اسلامی واژه نظام که در انگلیسی از آن به سیستم system تعبیر شده است در علم سیاست عبارت است از حکومت یا روش حکومتی^(۱) برخی از دانشمندان مسلمان نظام را مرادف جامعه گرفته و نظام دینی را در برابر جامعه اسلامی دانسته است از دیدگاه آنها جامعه اسلامی یا نظامی اسلام عبارت است از جامعه‌ای که هدایت آن در پرتو افکار اسلامی انجام گرفته و قوانین اسلام بر آن حاکم باشند و رهبری آن در دست اندیشمندان اسلامی قرار گرفته و دین بر تمام شئون زندگی حاکمیت پیدا نماید و هر چیز رنگ خدائی داشته باشد^(۲) با توجه به مرادف بودن مفهوم نظام و حکومت در ادبیات سیاسی تعریف هر یک می‌تواند تعریفی برای دیگری نیز به شمار آید در خصوص تعریف مفهوم حکومت اسلامی در واژه نامه فرهنگ علوم سیاسی این گونه آمده است:

حکومتی که در آن اداره کشور و رسیدگی به مسائل جامعه مطابق دستورات و قوانین اسلام است در حکومت اسلامی حاکمیت بر انسان و جامعه تنها مخصوص خداوند است و هیچ فرد یا گروهی شایستگی بر انسان را ندارد.

مهم‌ترین هدف‌های حکومت اسلامی عبارتند از برقراری توحید، نفی شرک، ایجاد عدالت، رفع ستم، اجرائی احکام اسلامی، تزکیه و تعلیم، مساوات و برابری قانون و ایجاد استقلال در تمام زمینه‌های فرهنگی سیاسی اقتصادی نظامی^(۳) در این پژوهش نظام اسلامی و حکومت اسلامی در یک معنی بکار رفته و منظور از آنها ایجاد نظام سیاسی حاکم بر کشور است که در چهارچوب قوانین اسلامی تأسیس گردد هدف آن ایجاد

۱ - علی آقا بخشی، صفحه ۳۴ و ۳۲؛ و غلام رضا علی بابائی، ص ۹۸ و ۹۹.
۲ - نظام اسلامی دکتر یوسف قرضاوی، ص ۹.
۳ - علی آقا بخشی، ص ۱۷۳.



دگرگونی همه جانبه. عمیق در تمامی شئون زندگی بر مبنائی ارزشهای اسلامی می باشند.

۳- مفهوم حکومت از دیدگاه امام علی (ع):

والی در حکومت اسلامی با الهام از مقاصد زمامدارانش هدف بالاتر از محدوده ایجاد رفاه و سازمان بخشیدن به وضع زندگی مردم است که هدف جلوگیری از ستمگران و اقامه عدل و اصلاح در جامعه و پیاده نمودن احکام اسلامی تنظیم امور اقتصادی آباد ساختن کشور و تشکیل نیرو حفاظتی و... است.

علی (ع) می فرماید:

«و امّا الذین فلق الجنّة و برأ النّسمة لولا حضور الحاضر و قیام الحجّة بوجود الناصر^(۱)».

آگاه باشد سوگند به خدائی که دانه را شکافت و انسان را آفرید اگر نه این بود که جمعیت بسیار گرداگردم را گرفته و به یاریم قیام کرده اند و از این جهت حجت تمام شده است و اگر نبود عهد و مسئولیتی که خداوند از علماء و دانشمندان گرفته که در برابر شکمخوری ستمگری و گرسنگی ستمدیگان سکوت نکنند من مهارشتر خلافت را رها می کردم.

با توجه به اینکه هدف نظام تاثیرپذیر و تراوش یافته از ارمان مسئولین آن است هدف حکومت اسلامی را حضرت در این فراز از سخنانش در کوتاه ساختن دست ستمگران و استفاده جویان و فراهم نمودن قسط و عدالت در جامعه می شمارد زیرا در جامعه که چپاول سودجویی از اموال عمومی کشور برای قشر از مردم آماده باشد و سایر ملت با فشار زندگی دست به گریبان باشد طبیعی است که فاصله طبقاتی پدید بیاید و جامعه به طبقه مرفه و برخوردار از همه امکانات زندگی و طبقه فقیر و محروم از مایحتاج ضروری تبدیل می گردد که چنین نظام طبقاتی با اساس عدل اسلامی سازگار نیست.

۱ - نهج البلاغه، خطبه ۳، فیض اسلام.